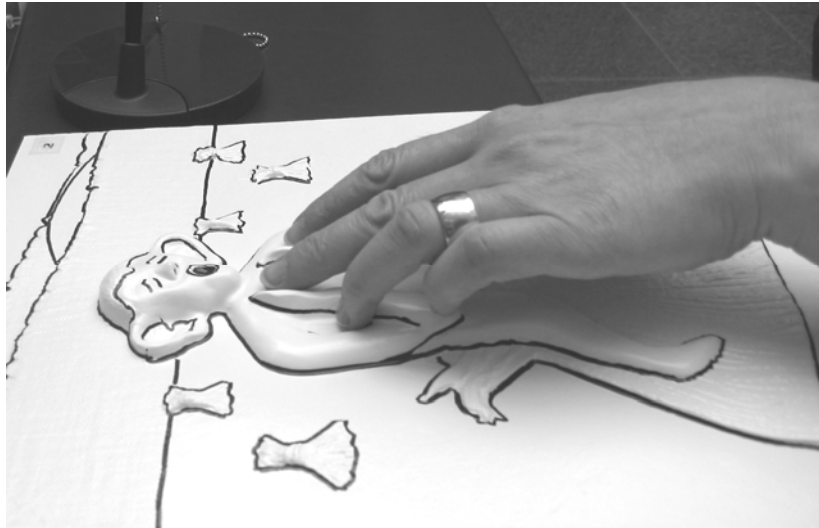

Esteettömyyttä pikkurahalla

Tähän oppaaseen on koottu keinoja parantaa kulttuuripalvelujen esteettömyyttä ja saavutettavuutta ilman suuria kustannuksia. Saavutettavat palvelut soveltuvat eri ihmisille ja eri tilanteisiin. Opas sisältää käytännön neuvoja edullisiin ratkaisuihin. Muutokset suunnitelmiin ja ajattelumalleihin eivät useinkaan maksa mitään.

Alkuteos:

Annie Delin: *Access on a Shoestring. Disability Portfolio, Guide 8.*

Resource: The Council for Museums, Archives and Libraries, London, Great Britain, 2003

Suomentaja: Taija Heinonen
Kannen kuva: Sari Salovaara

OPETUSMINISTERIÖ

Undervisningsministeriet

MINISTRY OF EDUCATION

Ministère de l'Éducation

Opetusministeriö
Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta
Meritullinkatu 10, Helsinki
PL 29, 00023 Valtioneuvosto

<http://www.minedu.fi/opm/hankkeet/vammaisetjakulttuuri/tekstit.html>
ISBN: 952-442-771-0 (PDF)

Opetusministeriö • Vammaiset ja kulttuuri -toimikunta • 2004

Sisällys

	Aluksi	4
1	Suunnittele etukäteen Esimerkkejä rakentamisesta Kustannustehokkaat hankinnat	6
2	Asennemuutos Sääntöjen joustavuus Myönteiset asenteet	9
3	Tiedon saavutettavuus Vaihtoehtoisia tiedotustapoja – edullisesti	13
4	Viisaat hankinnat Uusia ideoita	16
5	Kaikki irti siitä mitä jo on	19
	Taustaa vammaisuudelle	20
	Lopuksi	22
	Lisätietoja	23

Aluksi

Jos sanapari "vammaisesta asiakkaasta" herättää heti mielikuvia suurista kustannuksista, tämä opas on tarkoitettu sinulle. Kun erilaisia saavutettavuutta ja liikkumisesteitä koskevia lainsäädäntömuutoksia ja määräyksiä laaditaan, päättäjät, viranomaiset, yritykset, palvelun tarjoajat ja järjestöjen asiantuntijat tekevät kovasti töitä määrittääkseen, millaisia kustannuksia vammaisia ihmisiä hyödyttävistä muutoksista aiheutuu. Hyvin usein lopputulos on, etteivät muutokset ole alkuunkaan niin kalliita kuin kuviteltiin.

Saavutettavuus on yllättävän edullista monista syistä:

- **Saavutettavuus koskee muutakin kuin rakennuksia.** Hankalissa rakennuksissa toteutettaviin esteettömyyshankkeisiin liittyy rakentamista ja esteiden purkamista, ja siksi ehkä vaikuttaa siltä, että kaikki esteettömyyshankkeet ovat kalliita ja aikaa vieviä. Itse asiassa taidelaitoksista ja kulttuuripalveluista saa esteettömät monille vammaisille ihmisille jo toimintatapojen muutoksilla tai arkipäiväisten esineiden uusilla, luovilla käyttötavoilla.
- **Etukäteissuunnittelu on ilmaista.** Suunnittelu ja tiedonkeruu eivät juurikaan aiheuta kustannuksia, eikä myöskään se, että hyödyntää olemassa olevaa osaamista parhaalla mahdollisella tavalla.
- **Vain 5 % vammaisista ihmisistä käyttää pyörätuolia.** Monille vammaisille ihmisille saavutettavuudessa on enemmän kyse selkeästä viestinnästä, oikein sijoitetuista penkeistä, pienen avun saamisesta tai yksinkertaisten välineiden käyttämisestä.

- **Saavutettavuus on kaikkien asia.** Avuliaat, vastuulliset ja vuorovaikutustaitoiset asiakaspalvelijat ovat vammaisten ihmisten kannalta kaikkein tärkeimpiä. Oma henkilökunta on arvokas resurssi.
- **Ratkaisuja keksitään koko ajan.** Museot, kirjastot, teatterit, palveluntuottajat, yritykset ja yksittäiset ihmiset tekevät jatkuvasti saavutettavuuden parantamiseen liittyviä ratkaisuja, sillä vammaisten ja iäkkäiden ihmisten osuus asiakaskunnasta kasvaa. Kun etsii oikeista paikoista, huomaa, että tavallisiin ongelmiin on monia, pieniä, edullisia ratkaisuja.

Tämä ei tietenkään kokonaan poista tarvetta suuriin muutostöihin – voi silti olla tarpeellista ottaa ne huomioon keskipitkän aikavälin suunnittelussa. Tässä oppaassa kerrotaan kuitenkin tavoista, joilla palveluista voidaan tehdä saavutettavia tänään – ilman suurta budjettia tai tarkkaa priorisointia. Tässä tehtyjen ehdotusten on tarkoitus antaa ideoita, auttaa huomaamaan olemassa olevia resursseja ja ajattelemaan luovasti.

Lähes maksutonta saavutettavuutta on

- **myönteinen asenne**– usko siihen, että ongelmat voidaan ratkaista
- **kekseliäisyys ja luovuus** – mikä tahansa voi olla työkalu esteettömyyteen ja kaikki esteet ovat ylitettävissä
- **sitoutunut organisaatio** – saavutettavuus strategiseksi tavoitteeksi
- **kokeilunhalu** – valmius kokeilla uusia ideoita, muuttaa asioita parempaan suuntaan ja kysyä neuvoa niiltä ihmisiltä, jotka osaavat neuvoa parhaiten: vammaisilta itseltään.

1 Suunnittele etukäteen

Kun suuriin julkisiin rakennuksiin on jouduttu tekemään suuria kalliita rakennustöitä esteettömyyden takia, syynä on usein ollut puutteellinen suunnittelu – esteet ovat tulleet ilmiselviksi sen jälkeen, kun rakennukset on otettu käyttöön.

Suunnitelmalliset muutokset maksavat aina vähemmän kuin tarpeisiin reagointi tai kiireelliset toimenpiteet, varsinkin kun muutostöiden pohjana käytetään tietoa rakennuksen käyttäjien tarpeista. Etukäteissuunnittelu ei tuota kustannuksia ja voi saada aikaan huomattavia säästöjä, oli sitten kyse toimintastrategiasta tai toimistotarvikkeiden hankinnasta.

Jos haluaa aidosti ottaa kaikki asiakkaat huomioon, tarvitaan tietoa ihmisten hyvin erilaisista tarpeista. Vammaiset ihmiset ja heidän järjestönsä osaavat kertoa näistä tarpeista lisää. Tarpeiden tunnistamiseen tarvitaan myös aktiivista selvitystyötä – esimerkiksi kirjallista materiaalia ja internetin selaamista.

- Tee saavutettavuudesta osa pitkän tähtäimen suunnitelmia.
- Arvosta sitä, mitä olet jo saanut aikaan, ja tunnista asiat, joissa olisi parantamisen varaa – esimerkiksi pyytämällä palautetta.
- Saavutettavuus koskee suunnitelmien kaikkia osia: rekrytointia, toimitiloja, henkilöstön koulutusta, hankintaohjelmaa ja talousarviota.

Strategisen suunnittelun hyödyt näkyvät budjetissa. Saavutettavuus on elimellinen osa kaikkea toimintaa, eikä asia, joka on irrallaan muista toimintaohjelmista. Myös rahoitussuunnitelmissa tulee olla pitkän tähtäimen strategia, jossa saavutettavuutta ylläpidetään, parannetaan ja lisätään.

Esimerkkejä rakentamisesta

Kysy neuvoa värikontrasteista, kun sisustat. Kontrastivärit seinillä, jalkalistoissa, lattiassa ja oviaukoissa auttavat näkövammaisia ihmisiä suunnistamaan mahdollisimman itsenäisesti. Jotkut värit myös helpottavat visuaalista viestintää. Kustannukset: 0 euroa. Sama maali, sama lattiamateriaali, eri värit.

Puhujankorokkeiden tai palvelutiskien läheisyydessä kannattaa välttää sälekaihtimien luomia valoraitoja ja muita visuaalisia häiriötekijöitä. Silloin huulilta lukeminen ja viittomakielen tulkin seuraaminen käy helpommin.

On tärkeää ottaa rakennuksen akustiikka huomioon ja käyttää ääntä imeviä seinä- ja lattiamateriaaleja, jotka vähentävät kaikua ja taustameteliä.

Palvelutiskien paikat ja korkeus on hyvä harkita huolella. Niiden tulee olla helposti löydettävissä, ja niiden pitäisi palvella myös pyörätuolin käyttäjiä ja lyhyitä ihmisiä.

Kirjastoissa voi miettiä, miten hyllyjärjestelyt, hyllyjen korkeus ja syvyys vaikuttavat erilaisten ihmisten mahdollisuuksiin käsitellä kirjoja – erityisesti äänikirjoja ja suuritekstisiä kirjoja.

Jos rakennuksessa ei ole hissiä, tai jos osa kerroksista on vaikeasti saavutettavissa, alakertaan voi luoda rauhallisen sermillä erotetun istuinryhmän, jossa voi käydä yksityisiä keskusteluja tai johon voi tuoda materiaaleja ja katsottavaa yläkerrasta niille, jotka eivät voi käyttää portaita.

Kustannustehokkaat hankinnat

Kun hankinnoissa otetaan huomioon kaikkien asiakkaiden tarpeet, kustannukset laskevat pitkällä tähtäimellä, kun ei tarvitse tehdä erillisiä muutoksia jälkikäteen.

Jos esimerkiksi on hankkimassa uusia tietokoneita ja työskentelypisteitä, voi valita pöydän ja tuolit, joita on helppo säätää. Silloin erikokoiset ihmiset saavat hyvän työasennon. Työskentelypiste kannattaa sijoittaa tarkkaan harkiten helppopääsyiseen paikkaan, jossa ei ole taustahälyä.

Uusien opastekylttien hankinnassa voi ottaa kontrastivärit huomioon ja hankkia kosketeltavia opasteita näkövammaisia varten.

Monimuotoisuus luo esteettömyyttä jo itsessään – valitse koulutustilaan erilaisia kalusteita. Joku tarvitsee käsinojallisen tuolin ja joku tuolin ilman käsinojia. Kolmannelle on tärkeää saada pehmeä ja neljännelle kova istuin. Ratkaisevaa voi olla myös esimerkiksi korkea tai matala selkänoja tai ristiselän tuki. Osta erilaisia huonekaluja ja huomaat, miten ihmiset valitsevat sen tuolin, joka näyttää mukavimmalta juuri heille.

2 Asennemuutos

Investointi henkilöstön kouluttamiseen kannattaa aina. Henkilökunnan palvelualltius, avuliaisuus ja joustavuus tuo lisää asiakkaita ja kävijöitä. Henkilökunta voi rohkaista vammaisia ihmisiä käyttämään erilaisia palveluita.

Hyvin koulutettu henkilökunta, jolla on vapaus käyttää mielikuvitustaan ja toimia joustavasti, lisää saavutettavuutta enemmän kuin mikään tekninen ratkaisu. Saavutettavuuden parantaminen tällä tavalla on ilmaista, tuottaa rikastuttavia kokemuksia organisaatiollesi ja luo aivan uusia mahdollisuuksia vammaisille ihmisille. Henkilökunnan antama hyvä ensivaikutelma on ratkaisevan tärkeää sille, mitä vammaiset ihmiset ajattelevat organisaatiostasi.

Sääntöjen joustavuus

Myönteinen vastaus ei maksa mitään. Jos organisaation säännöt ohjaavat antamaan kielteisiä vastauksia ihmisten todellisiin tarpeisiin, sääntöjä pitää tarkistaa. Henkilökuntaa pitää kannustaa siihen, että sääntöjä voi tulkita joustavasti – ja tarpeen tullen muuttaa.

Esimerkkejä

Itsepalvelukahvilassa henkilökunnan pitäisi oma-aloitteisesti tarjoutua viemään ruoat ja juomat pöytiin kaikille, jotka sitä pyytävät tai jotka näyttävät olevan sen tarpeessa.

Jos pienessä rakennuksessa ei ole yleisö-wc:tä, henkilökunnan wc:hen voi päästää asiakkaat, jotka sitä pyytävät. Erityisesti näin tulee toimia, jos on selvää, ettei mahdollisuutta käytetä väärin.

Kirjastoissa voidaan olla joustavia lainojen suhteen ja sallia useamman kirjan lainaaminen ja pidemmät laina-ajat silloin, kun asiakkaalla on erityistarpeita. Hyvät selitykset lainan myöhästymiseen voi hyväksyä ilman vastaväitteitä. Varausten tekemisen ja lainojen uusimisen pitäisi onnistua muutenkin kuin puhelimitse tai paikan päällä. Kirjaston kotipalvelulle ei pidä asettaa tarpeettoman tiukkoja kriteerejä, ja joustavuus on tarpeen: joskus ihmiset tarvitsevat tällaisia palveluita tilapäisesti.

Henkilökunta voi tuoda painavat hakuteokset paikkaan, jossa niitä on helppo lukea, ja luvata palauttaa ne lukemisen jälkeen.

Näyttelytilassa henkilökunnan ja museovalvojen tuolit voi antaa kaikkien käyttöön, jos istuutuminen on tarpeellista. Mahdollisuudesta on hyvä tiedottaa asiakkaita.

Jos ruokien ja juomien vieminen jonnekin on kiellettyä, säännöistä voi joustaa, jos pitkään työskentelevän ihmisen täytyy juoda tai syödä terveystyistä. Tästä voi tiedottaa seinäkylteillä.

Museokokoelmissa, näyttelyissä ja arkistoissa on paljon esineitä, joita ei voi koskettaa, mutta on myös sellaisia, joita kosketus ei vahingoita. Kannattaa keksiä hyvä tapa ilmaista asiakkaille, mihin saa koskea – tämä tuottaa joillekin ryhmille aivan uusia elämyksiä.

Myönteiset asenteet

Vammaiset ihmiset ovat täysivaltaisia asiakkaita. Asiakkuus on melko uusi rooli sekä heille itselleen että niille, jotka järjestävät eri palveluja. Monet ihmiset yhä olettavat vammaisten ihmisten ottavan kiitollisena ja passiivisena vastaan saamaansa palvelut.

Jos vammaisen ihminen kokee, että hänen ei ole sallittua pyytää jotakin tarvitsemaansa asiaa, hän ei välttämättä kysy uudestaan. Kielteinen tai torjuva reaktio voi lannistaa kysymästä apua. Kenties vammaisen asiakas ei tulekaan uudelleen.

Kannusta työyhteisösi jäseniä miettimään omaa asennettaan. Seuraavia periaatteita voi aina noudattaa:

- **Ajattele myönteisesti ennen kuin sanot ei.** Älä keksi ongelmia vaan keksi ratkaisuja.
- **Tarjoo apua.** Joidenkin ihmisten on vaikea pyytää sitä.
- **Älä loukkaannu vaikka avuntarjous torjuttaisiin.** Joillekin ihmisille voi olla vaikeaa sanoa "ei kiitos" ja avusta kieltäytyvä tuntee siitä syyllisyyttä.
- **Älä kysy miksi.** Jos asiakkaat pyytävät jotakin (pääsyä wc:hen, tuolia tai suurenuslasia), he tietävät, miksi. On heidän asiansa päättää, haluavatko he kertoa asiasta lisää.
- **Älä suuretele asioita.** Asiakas tuntee itsensä kiusaantuneeksi, jos hän kokee saaneensa suuren palveluksen. Älä sano: "Tätä ei kyllä yleensä sallita, mutta..."

Henkilökunnan myönteinen asenne tuottaa asiakkaalle myönteisen kokemuksen. Pitkällä tähtäimellä se myös auttaa vammaisia ihmisiä parantamaan itseluottamustaan asiakkaina.

3 Tiedon saavutettavuus

Kun on tutkittu vammaisten ihmisten vaikutelmia ja kokemuksia eri organisaatioista, yhdeksi tärkeimmistä asioista on osoittautunut tiedonsaanti tiloista ja palveluista.

Tieto on vammaisille siksi niin poikkeuksellisen arvokasta, että oikean tiedon avulla he voivat suunnitella vierailukäynnin tai asioinnin sen mukaan, mitä he tarvitsevat tai mihin he pystyvät. Monien ihmisten tiedonsaantia rajoittavat kuitenkin ne muodot, joilla tietoa on saatavissa, tai muut kommunikaation esteet. Tiedonsaantia voi helpottaa yksinkertaisilla keinoilla.

On hyvä, jos tietoa on saatavilla eri muodoissa, mutta asiakkaiden täytyy myös tietää sen olemassaolosta. Suuri juliste neuvontatiskin yläpuolella, ja lisäksi henkilökunnan aktiiviset tarjoukset, voivat saada ihmiset käyttämään palvelua, jollaista he eivät tieneet olevan olemassakaan.

Vaihtoehtoisia tiedotustapoja – edullisesti

Suurena kopiokoneella – omallasi tai kopiointiliikkeessä. Koko henkilökunnan olisi syytä tietää, miten A4:stä tehdään A3, jolloin tekstikoko suurenee.

Voit käyttää suuria pistekokoja asiakkaan toivomusten mukaan: 14, 16 tai 18 pistettä tai tarvittaessa vielä suurempaa. Muuntaminen käy helposti, kun avaa asiakirjan, valitsee kaiken tekstin, suurentaa sen haluttuun kokoon ja tulostaa A4:lle. Otsikoiden pitäisi olla lihavoituja ja mielellään pistekooltaan leipätekstiä suurempaa.

Myös tekstin ja taustan väriä voi vaihtaa tarpeen mukaan. Graafista suunnittelijaa voi pyytää tekemään word-asiakirjan, jossa on opaskirjaseen koko teksti, ja tulostamaan sen isotekstinä (16 pistettä on hyvä nyrkkisääntö).

Asiakkaiden omille ilmoituksille tarkoitetulle taululle voi ripustaa pyynnön, että kaikkien ilmoitusten tulisi olla vähintään 18 pisteen fontilla. Jos tämä ei ole mahdollista, pyydä asiakkaita tuomaan ilmoitukset tiskille ja suurena itse ne, jotka eivät ole tarpeeksi suuria.

Tee-se-itse -äänite: pyydä henkilökunnan selkeä-äänisintä puhujaa lukemaan esitteen tiedot tavalliselle C-kasetille hiljaisessa huoneessa. Jos nauhasta tarvitaan muutamia kopioita, ehkä jollakulla työntekijällä on kotonaan kopioiva nauhuri. Muutaman kopion tekee yhden illan aikana, ja ajan voi harkinnan mukaan vähentää työajasta. Jos kopioita tarvitaan useampia, kaupallisten palvelujenkin käyttäminen voi olla yllättävän edullista.

Monet vammaiset ihmiset käyttävät sähköpostia yhä enemmän. Sähköpostiviestin voi itse tulostaa haluamansa kokoisena tai kuunnella sen sisällön tietokoneen ruudunlukuohjelmalla.

Tietokonelehtien liitteenä ja internetin kautta löytyy usein ilmaisohjelmia. Työasemaan voi asentaa ruudunlukuohjelman tai puheentunnistusohjelman tai muuta ohjelmistoa, joka lisää esteettömyyttä.

4 Viisaat hankinnat

Saavutettavuuden lisäämiseksi tarvitaan joskus myös rahaa, mutta pienet summat oikeaan tarkoitukseen voivat joskus saada aikaan paljon enemmän kuin suuret summat suuriin hankkeisiin.

Kuuntelemalla palveluiden käyttäjiä ja tarkkailemalla heidän tapojaan saattaa löytyä erilaisia edullisia apuvälineitä erilaisten taidelaitosten ja kulttuuritoimijoiden käyttöön. Jos näet jonkun käyttävän apuvälinettä tai työkalua, josta voisi ehkä olla hyötyä muillekin, älä arkaile kysyä, mistä se on hankittu. Vammaiset ihmiset ovat kekseliäitä ratkaisemaan kohtaamiaan ongelmia, ja todennäköisesti he mielellään kertovat kokemuksistaan.

Voi olla, että tarpeellisia tarvikkeita löytyy niiltä tavarantoimittajilta, joita muutenkin käytät – tavallisesta toimistotarvikeyrityksestä – tai sitten täytyy etsiä alan erikoisyritys. Etsiessä täytyy käyttää luovuutta – etsiä postimyntiluetteloista tai www-sivuilta, ammattilehdistä, kysellä apuvälineiden tai käsityötarvikkeiden toimittajilta tai rautakaupasta. Myös erityisillä apuvälinemessuilla saa käsityksen siitä, mitä markkinoilla on.

Seuraavassa esitellään tarvikkeita, joita kulttuurin ammattilaiset ehdottavat hankittavaksi.

Uusia ideoita

Suurennuslasit

Suurennuslaseja on hyvin erilaisia, ja niillä voi suurentaa painetun tai arkistomateriaalin pienikokoisen tekstin tai museoesineiden pienet yksityiskohdat:

- suurennuslasi, jossa on sisäänrakennettu lamppu
- suurennuslasi pöytäkiinnityksellä
- kaulaan ripustettava kaksitehoinen suurennuslasi ompelutarvikeliikkeestä
- tavallinen kädessä pidettävä suurennuslasi.

Pidike

Pöytään kiinnitettävään pidikkeeseen voi ripustaa kävelykepin tai kainalosauvat, eivätkä ne kaadu lattialle. Neuvontatiskin tai laitepöydän viereen voi laittaa pienen pöydän, johon voi laskea laukut, paketit tai kirjat.

Muovikassit

Asiakkaat voivat kantaa kirjat kirjastosta kotiin muovikasseissa, jos on tullut lainattua kovin monta kirjaa.

Kirjatelinet

Kirjatelineessä voi pitää arkistomateriaalia, kirjoja tai kuvia ja tarkastella niitä kauankin mukavassa asennossa.

Tussitaulut

Puhtaaksi pyyhittävä tussitaulu, vaikka pienikokoinenkin, auttaa silloin kun kommunikoinnissa tarvitaan kirjoittamista tai piirtämistä.

Jakkarat

Pyörälliset lukittavat arkistojakkarat tai tavalliset lastenjakkarat auttavat pienikokoisia ihmisiä ja lapsia katsomaan näyttelyesineitä ja ulottumaan korkeammalla oleville hyllyille. Huolehdiathan, että jakkara on turvallinen sitä käyttävälle.

Kierrätetyt tietokoneet

Suuryrityksillä on kierrätysjärjestelmiä, joissa tarpeettomaksi käyneet tietokoneet tyhjennetään, niihin asennetaan uusi käyttöjärjestelmä ja ne annetaan koulutuslaitoksille, museoille, arkistoille ja kirjastoille.

Istuintyyny

Istuinkorokkeiden, kiilatyynyjen ja alaselän tukityynyjen avulla monet ihmiset voivat tuntea olonsa mukavammaksi istuessaan pitkään paikallaan kuuntelemassa luentoa tai katselemassa esitystä.

Markkinoilla on monia erilaisia – hanki aluksi muutama eri malli ja tiedota niistä selkeästi. Pian huomaat, mitkä ovat eniten käytössä ja mitä kannattaa hankkia enemmän.

5 Kaikki irti siitä mitä jo on

Kannattaa kartoittaa tarkkaan jo olemassa oleva ennen kuin hankkii uutta. Saavutettavuutta voi parantaa toimistokalusteilla, toimistotarvikkeilla, tietokoneilla ja ihmisten osaamisella. Tässä muutamia ajatuksia:

- Sijoita ylimääräisiä tuoleja sisäänkäyntien läheisyyteen ja lähelle paikkoja, jonne ihmiset pysähtyvät juttelemaan tai jonne muodostuu jonoja. Asiakkaat voivat istua odottaessaan.
- Käytävät on tarkoitettu kulkemiseen – niillä ei pitäisi olla epäjärjestystä vaan tilaa liikkua, myös turvallisuussyistä.
- Paperia, kyniä ja viivoittimia tarvitaan joskus kommunikoinnissa, tai kun piirtää karttaa neuvoessaan tietä, tai haluaa jättää viestin.
- Siirrä toimistokalusteet syrjään niin, että ihmiset pääsevät sisään ja että ne eivät ole kuurojen tai huonokuuloisten ihmisten katsekontaktin tiellä. Myös häikäisy ja auringonvalo haittaavat katsekontaktia.
- Jätä kirjaston lastenosastolle ylimääräistä tilaa, jotta lapset voivat halutessaan vaikkapa lukea kirjoja lattialla.
- Tee yhteistyötä vammaisjärjestöjen kanssa. Järjestöjen asiantuntijat voivat kouluttaa henkilökuntaasi ja sinä voit esitellä heille tarjoamiasi palveluita.
- Pahvilaatikoihin voi kerätä esineitä esimerkiksi muisteluterapiaa varten.
- Tarkista tietokoneohjelmistosi. Tekstinkäsittelyohjelmissä ja selaimissa on helppokäyttöominaisuuksia, joita ei aina tule huomanneeksikaan. Kokeile niitä ja tarjoa asiakkaillekin.

Taustaa vammaisuudelle

Vammaisten ihmisten identiteetti on muuttunut suuresti viime vuosikymmeninä. Se, mitä vammaiset ihmiset ajattelevat itsestään, vaikuttaa heidän käytökseensä. Se, mitä palveluntuottajat ajattelevat vammaisista, vaikuttaa palvelujen laatuun.

Vielä äskettäin vammaisten ihmisten ajateltiin ansaitsevan osakseen myötätuntoa ja sääliä. Silloin ei keskusteltu esteettömyydestä, eikä vammaisilla ihmisillä ollut todellista valinnanvaraa. Vammaiset ihmiset olivat auttamisen kohteita, joiden tuli olla kiitollisia ja nöyriä.

Muutos alkoi 1980-luvulla, jolloin vammaisuus sai osakseen jonkin verran yleistä huomiota, ja vammaiset ihmiset alkoivat itse huomata, miten paljon heitä olikaan. Esiin nousi ajatus siitä, että vammaiset ihmiset ovat yksi monista vähemmistöryhmistä, joita ei saisi syrjiä. Mutta yhä vammaisten ihmisten tarpeisiin vastaamista pidettiin hyvin kalliina ja vaikeana, vaikeampana kuin muiden vähemmistöryhmien kohdalla.

YK hyväksyi vuonna 1993 Yleisohjeet vammaisten ihmisten mahdollisuuksien yhdenvertaistamisesta. Samaan aikaan USA:ssa vahvistui vammaisten ihmisoikeusliike, joka näki vammaiset ihmiset myös kansalaisina, joilla on paljon annettavaa yhteiskunnalle. Suomen vuonna 2000 uudistettu perustuslaki mainitsee erikseen vammaisuuden kiellettynä syrjinnän perusteena. Laki käsittelee vammaisuutta perusoikeuskysymyksenä ja edistää vammaisten yhtäläisiä mahdollisuuksia.

Nykyään yhteiskunta on altis erilaisille vaikutteille. Kaikki yllä mainitut kolme suhtautumistapaa ovat edelleen olemassa, sekä palveluntuottajien että vammaisten ihmisten keskuudessa. Muutos on hidasta, mutta se ei kulje taaksepäin. Yhä laajemmin vammaisia ihmisiä pidetään kansalaisina, joilla on yhtäläiset oikeudet ja jotka tekevät valintoja ja päätöksiä. He ovat mukana rakentamassa yhteiskuntaa.

Vammaisilla ihmisillä on sanottavaa monella tasolla. He voivat kertoa, millaisia palveluja he haluavat, he voivat ehdottaa muutoksia, laatia julkilausumia ja antaa suosituksia. Kulttuurilaitoksissa he voivat kasvattaa kävijämääriä – mutta myös olla työntekijöitä ja päättäjiä.

Lopuksi

Tässä oppaassa annetuilla neuvoilla pääsee alkuun tiellä, jonka päämääränä on tuoda kulttuuripalvelut kaikkien käyttöön. Näitä käytännön ohjeita voi alkaa toteuttaa heti ilman merkittäviä investointeja. Kyse on usein ajattelutavasta. Pienillä ja tarkkaan harkituilla hankinnoilla voi joskus olla hyvin suuri merkitys.

Kun taidelaitosten ja kulttuuritoimijoiden henkilökunta on valmis oppimaan, käyttäjät ja asiakkaat alkavat pian aktiivisesti tarjota neuvoja ja uusia ideoita. Ennen pitkää toteat, että asiakkaiden tarvitsemat asiat ovat jo kohdallaan tai ne voidaan hakea esille tarvittaessa.

Lisätietoja

Disability Portfolio: 12 opaskirjaa vammaisten ihmisten tarpeista museoissa, arkistoissa ja kirjastoissa. Tietoa ja neuvoja esteiden poistamisesta ja hyvistä käytännöistä. Tulostettavissa englanniksi Museums, Libraries and Archives Councilin www-sivuilta osoitteessa

<http://www.mla.gov.uk/information/publications/00pubs.asp>

otsikko Disability Portfolio

Opetusministeriön Vammaiset ja kulttuuri -toimikunnan www-sivut osoitteessa

<http://www.minedu.fi/opm/hankkeet/vammaisetjakulttuuri>

Kulttuuria kaikille -neuvontapalvelun www-sivut osoitteessa

<http://www.kulttuuriakaikille.fi>